

Dr. Laurențiu MĂNĂSTIREANU¹

ACTIVITATEA PREOȚILOR TULCENI PE FRONTUL DE LA VATRĂ (1939 1944)

În ziua de Duminică, 7 iunie 1942, cu prilejul vizitei făcute mănăstirii *Țigănești* împreună cu secretarul general al cultelor prof. Aurel Popa, la sfârșitul predicii zilei rostită după *Sf. Liturghie*, de însuși Patriarhul Nicodim, Î.P.S. Sa avea să asemuiască „clerul mirean cu o armată de front, iar monahismul cu armata de geniu care pregătește biruința cea mare a sufletului și spiritualității românești prin puterea și superioritatea învățaturii creștine”².

După aproape un an de zile de la intrarea în iureșul celui de-al doilea război mondial, se putea aprecia importanța ajutorului dat Țării de către Biserică, în aceste vremuri de restrîște. Pe front, preoții militari prin slujbele religioase și sfaturile sufletești îmbărbătaseră trupele din tranșee; în spitalele militare aninaseră durerea răniților și bolnavilor; prin satele pe unde trecea frontul binecuvântaseră casele, slujiseră din nou în biserici, cununaseră și mărturisiseră creștinii și le botezaseră copiii, citiseră diferite molifte, și prohodiseră eroii căzuți pe câmpul de luptă. Cât privește frontul de la vatră, preoții aflați tot timpul la datorie stimulaseră spiritul de muncă și de jertfă a enoriașilor, alinaseră suferințele familiilor îndoliate în urma războiului, realizaseră colecte de la enoriași, în bani, alimente și efecte, pentru ajutorarea ostașilor și răniților din spitale, invalizilor, văduvelor și orfanilor de război și familiilor nevoiașe.

Pornind de la documentele de arhivă și de la informațiile din presa vremii, studiul de față își propune să trateze câteva aspecte ale vieții religioase din parohiile tulgene, aflate în jurisdicția

Episcopiei *Dunărea de jos*, modul în care Biserica s-a adaptat circumstanțelor excepționale cauzate de declanșarea războiului și implicarea directă și activă a clerului în rezolvarea problemele comunităților locale.

PREOȚII ȘI TINERETUL PREMILITAR

Încă din sesiunea din primăvara anului 1938, *Sf. Sinod* luase hotărârea ca preoții să sprijine mișcarea premilitară în legătură cu educația religioasă și morală de care instituția avea nevoie³.

Drapelele subcentrelor premilitare din întreaga țară aveau să fie sfințite în biserici, iar în cuvântările ocazionale avea să fie întărită ideea că *prin sfințire s-a desăvârșit și un legământ* din partea tinerilor, steagul reprezentând neamul și țara, iar după slujbă, urma defilarea formațiunilor premilitare, în frunte cu steagul sfințit, cu comandantii și cu „nașii” care ținuseră steagul, de regulă reprezentanți ai autorităților civile și militare⁴.

Preoții tulceni activaseră în cadrul subcentrelor pregătirii militare încă din anii trecuți. De pildă, în parohia Turda (jud. Tulcea), în timpul postului Mare pe anul 1937, în fiecare Duminică, preotul paroh Aurel Ouatu avea să predice premilitarilor din subcentrul respectiv; la începutul postului vorbise tinerilor despre post și rugăciune, prezent la slujbă fiind căpitanul centrului premilitar Tulcea care se afla în inspecție; în timpul postului premilitarii s-au spovedit și împărțășit, în *Duminica Floriilor* (25 aprilie 1937), după slujba religioasă, preotul a vorbit premilitarilor despre importanța muncii obștești, instituită prin lege, iar a doua zi a extras împreună cu aceștia piatră din cariera satului pentru îngrădirea cimitirului⁵.

În primăvara 1939, pentru educația religioasă a premilitarilor din parohiile rurale ale județului Tulcea, urmărind și combaterea stilismului și sectarismului, aveau să fie numiți de către chiriarhie pe lângă organele *Pregătirii Premilitare*, doisprezece preoți misionari, cărora li s-a stabilit de către protoierie un program de lucru, li s-a predat materialul de colportat și li s-a stabilit itinerarul ședințelor. De pildă, pr. Oprea Maraloi, de la parohia *Sf. Gheorghe* din Tulcea, era misionar pentru Tulcea, Câșla (azi Minerii), Domnița Maria (azi Nufăru) și Somova; pr. paroh Teodor Trandafir de la C.A. Rosetti (Deltă), pentru subcentrele din Deltă, Letea, Caraorman și Sf. Gheorghe; pr. Gh. Cărnaru de la Sarighiol de Deal, pentru Beidaud, Eschibaba (azi Stejaru) și Ceamurlia de Sus⁶.

Deoarece multe formațiuni de premilitari aveau să rămână fără comandanți odată cu plecarea învățătorilor pe front, ministerul cultelor cerea preoților în

toamna anului 1941, să colaboreze la toate ședințele premilitare, în măsura în care îngăduiau îndatoririle serviciului divin⁷. De regulă însă, educația premilitară a tinerilor în vârstă de 18-21 ani și educația extrașcolară a tineretului care nu urma cursurile vreunei școli, se ținea în ziua de Duminică, între orele 8-11, tocmai când preoții slujeau în biserică *Sf. Liturghie*, fapt pentru care, în ședința din 3 decembrie 1942, *Sf. Sinod* va hotărî să se intervină la minister pentru a se fixa alte ore pentru desfășurarea programului săptămânal de instruire⁸.

La îndemnul chiriarhilor locului, preoții urmau să dea toată atenția pregătirii tineretului pentru sfințele sărbători ale *Învierii Domnului*, *Sfânta Taină a Mărturisirii* fiind administrată cu multă grijă, după regulile tipice, iar Sfânta Împărtășanie urmând să fie primită în atmosfera cuvenită⁹.

Având în vedere împrejurările prin care trecea țara în primăvara anului 1941, preoții parohi cu vârstă până la 30 ani care nu fuseseră hirotesiți în duhovnici până la acea vreme aveau să fie hirotesiți de îndată de episcopii locului. Paștele în acel an se sărbătorea Duminică pe 20 aprilie, iar la 9 aprilie 1941, la *Sfânta Episcopie a Dunării de jos* din Galați, aveau să fie hirotesiți duhovnici, de către episcopul Cosma Petrovici, următorii preoți parohi: pr. Pavel Carp (n. 1912), de la Ciucurova, unde, în satul vecin Atmagea, fuseseră adăpostiți coloniștii refugiați din Cadrilater, câte două-trei familii în fiecare gospodărie foste germane; pr. Gavrilă Coșug (n. 1912), de la Nalbant, parohie cu circa 450 familii creștine, în cele două sate Nalbant și Trestenic; pr. Nicolae Chiorpec (n. 1906), de la parohia Vintilă Brătianu (azi Sălcioara), centru de colonizare pentru coloniștii români veniți din Cadrilater, și pr. Năstase Mitrofan (n. 1910), de la Caraorman, parohie izolată, din Deltă¹⁰.

O bună colaborare între preoți și premilitari avea să se desfășoare în cadrul căminelor culturale înființate în mai toate comunele din județ, prin strădania învățătorilor și preoților. De exemplu, la căminul cultural din Sarichioi (jud. Tulcea), în amintirea aviatorilor căzuți pe lacul Razelm, în apropierea comunei, la 22 octombrie 1938, cu ocazia manevrelor marinei militare, tinerii premilitari au construit din lemn o troiță care a fost instalată în vara anului următor, în centrul localității, la o răspântie de drumuri¹¹. În data de 22 mai 1938, cu ocazia serbării urmată de bal, organizată de căminul cultural *Lucaefărul* din Murighiol și de subcentrul tineretului premilitar din localitate, la care a fost de față lt. colonel Teodor Mateescu comandantul subinspectoratului Tulcea, cu toți comandanții de subcentre, s-au strâns 4 mii lei, sumă din care urma să fie procurat un

drapel pentru subcentrul premilitar și să se înzestreze biblioteca și farmacia căminului¹².

În februarie 1943, potrivit unei adrese a protoieriei Tulcea, preoții erau invitați să colaboreze cu comandanții premilitari și extrașcolari din parohiile lor la formarea de coruri bisericești și la predarea educației religioase, urmând să ceară concursul acestora pentru curățenia bisericilor, cimitirelor și curților bisericilor, în conformitate cu ordinul ce li se dăduse deja¹³.

Din primăvara 1943, potrivit hotărârii Sf. Sinod din 4 decembrie 1942, la sate pe timp de iarnă, până la începutul muncilor agricole, instrucția premilitarilor și educația extrașcolară urmau să se facă numai sâmbăta după-amiază; corul religios al elevilor trebuia să meargă la biserică în toate Duminicile de la 9,30 la 10,30, iar echipele de extrașcolari și de premilitari urmau să ajute la curățenia bisericilor și a cimitirelor; această regulă era dată însă, numai pe timp de război, urmând să fie schimbată după cerințele vremii¹⁴.

În toamna 1943, subinspectoratul pregătirii premilitare și educației extrașcolare Tulcea ruga preoții să-i sfătuiască pe enoriași să-și trimită copiii la ședințele de instrucție și educație extrașcolară, în caz contrar urmând să fie sancționați cu amenzi conform legii¹⁵.

Potrivit înțelegerii dintre Marele Stat Major și ministerul culturii naționale și cultelor, începând cu 15 ianuarie 1944, activitatea premilitară se va separa de cea extrașcolară, prima rămânând sub directa conducerea Marelui Stat Major, iar a doua la ministerul culturii¹⁶.

Programele privind educația tineretului premilitar și extrașcolar dădeau atenție dezvoltării sentimentului religios prin participarea la slujbele de Duminică; conform sintezei informative din iunie 1944

a prefectului județului Tulcea, pentru aplicarea acestor programe, era însă nevoie de coordonare între orele în care preoții săvârșeau Sf. Liturghie și orele în care tineretul urma să ia parte la slujbă¹⁷.

ÎMPRUMUTUL ÎNZESTRĂRII ARMATEI

În primăvara anului 1939, având în vedere împrejurările prin care trecea țara, luând în considerare și efortul enorm care trebuia făcut pentru apărarea națională și înzestrarea armatei, guvernul va apela la populația țării pentru a subscrie la *Împrumutul înzestrării armatei*.

La apel, micii funcționari, învățătorii și preoții aveau să subscrie în bonuri de înzestrare cel puțin salariul ce li se cuvenea pe o zi; miniștrii, rezidenții regali ai ținuturilor și alți mari demnitari, salariul pe o lună, iar comercianții, bancherii, industriașii, după putere; de pildă, Dtru. Mociorniță, proprietarul fabricilor de pielărie și încălțăminte cu același nume, care executa pentru armată importante comenzi, avea să doneze 250 mii lei și să ia asupra sa sarcina echipării unei baterii de artilerie cu atelaje de 6 cai, șei și accesoriile necesare¹⁸.

Printr-un decret-regal, donațiile

de bani și alte lucruri mobile aveau să fie dispensate de orice formalitate precum și de orice taxe sau impozite, iar acceptarea lor avea să se facă prin decizie ministerială. Aveau să fie strânse donații din toate colțurile țării; numai din *Ținutul Dunării de jos*, din care făcea parte și județul Tulcea, aveau să fie strânse până la începutul verii, peste 15 milioane de lei, fapt pentru care, drept recunoștință pentru aportul adus de tulcenii, ministrul înzestrării armatei Victor Slăvescu avea să doneze bronzul necesar refacerii monumentului lui *Mircea cel Bătrân* din orașul de reședință, distrus de armatele inamice în timpul războiului trecut, iar prof. Const. C. Giurescu, rezidentul regal al ținutului la vremea aceea, avea să doneze ca prim fond, 100 mii lei¹⁹.

Bonurile pentru înzestrarea armatei produceau o dobândă de 4 ½ la sută pe an, iar pentru cei ce aveau să subscrie până la 1 martie 1940, dobânda era de 5 ¼ la sută pe primul an; termenul de rambursare era de 3-5 ani, iar fiecare bon cuprindea și un talon fracționat, care reprezenta 30 la sută din valoarea bonului emis pe 5 ani și 20 la sută din valoarea celui emis pe 3 ani, acestea putând fi încasate după 6 luni de la data emiterii; bonurile

Enoriași și preoți în fața bisericii din Caraorman

care erau scutite de orice impozite sau taxe prezente sau viitoare, se puteau cumpăra de la administrațiile financiare, Institutul Național al Cooperăției, casa de depuneri și consemnațiune și băncile autorizate²⁰.

Guvernul hotărând să vină în ajutorul cetățenilor cu mijloace materiale modeste, pentru ca și aceștia să subscrie bonuri pentru înzestrarea armatei, aveau să fie emise bonuri de 100 și 500 lei, grupate în carnete și distribuite direct cetățenilor, fără nici o altă formalitate de subscriere și deplasare, plătindu-se bonul de 100 lei cu 80 lei, iar cel de 500 lei cu 400 lei, urmând ca peste cinci ani fiecare deținător de asemenea bonuri să primească de la administrațiile financiare valoarea lor nominală; diferența de 20 lei, respectiv 100 lei fiind tocmai dobânda de 5 la sută la sumele plătite efectiv pentru acestea.

În aprilie 1940, ministerul cultelor și artelor va solicita preoților să țină predici la sfârșitul slujbelor religioase și în zilele de sărbătoare, în care să explice popoului „datoria mare a zilei, în cazul când neamul românesc ar fi chemat să-și apere patria, viața și averea cetățenilor săi”. Orice cuvânt de luminare și de îndemn din partea preoților era considerat drept o neprețuită contribuție la înarmarea țării și o speranță a zilei de mâine și „orice bon scris și achitat este o piatră de hotar întărită, este un glonț de armă la timp, este un plus de încredere și de nădejde în biruința oastei noastre”²¹.

Înțelegând porunca vremii, mulți buni creștini și patrioți, aveau să subscrie la împrumutul înzestrării armatei, unii dintre aceștia renunțând la drepturile ce li se cuveneau din rechiziții conform bonurilor emise de unitățile armatei pentru nevoile impuse de concentrări (pentru chirii de animale, harnașamente, căruțe), începând cu luna martie 1939, fapt pentru care Ministerul Apărării Naționale avea să le aducă mulțumiri în monitoarele oficiale și buletinele prefecturilor județene²².

APĂRAREA PASIVĂ

În toamna anului 1939, toate parohiile din județul Tulcea erau anunțate de protoierie, că cei care vor să-și procure costumul contra hiperitei, substanță vezi-cantă folosită în Marele Război, urmau să se adreseze firmelor bucureștene Hiperit, Pirelle, Artamit și Drogering. Popescu Dolj, și firmei Vulcan din Timișoara²³.

În anul următor, toți preoții vor fi obligați să se prezinte în data de 19 februarie, la prefectura județului Tulcea, ca să ia parte la cursurile de *Apărare Pasivă* ce țineau 4 zile²⁴. Preoții parohiilor rurale aveau să participe în primăvara 1940 și la conferințele administrative organizate de pretorii plaselor, la care aveau să se

transmită și îndrumări relativ la *Apărarea Pasivă*; conform instructajului, trebuia ca în fiecare ogradă să se transporte 1-2 mc de nisip, fiecare familie să-și sape un adăpost, să aibă hârtie albastră pentru „astupatul ferestrelor”²⁵ și să ia parte la exercițiile de *Apărare Pasivă* pentru a ști ce au de făcut în caz de pericol; pentru prevenirea incendiilor, paietele și cocenii urmau să fie puși cât mai departe de casă, iar cele de la stradă să fie mutate în altă parte a curților sau grădinilor²⁶.

În primăvara anului 1941, prin intermediul publicației *Vestitorul* a episcopiei *Dunărea de jos*, toate parohiile din eparhie primeau „instrucțiunile tehnice pentru organizarea *Apărării Pasive*” elaborate de minister, iar preoții primeau dispoziție ca atunci când slujesc seara în biserici, cu ocazia slujbelor de la *Denii* și a *Învierii Domnului* bisericile să fie perfect camuflete la turlă, geamuri și la intrare; contra bombelor incendiare, parohiile urmau să-și procure nisip, extinctoare, și uneltele necesare pentru localizarea imediată a unui început de incendiu, precum și materialul sanitar. Urmău să se ia măsuri pentru construirea la nevoie, de urgență, a tranșeelor și șanțurilor-adăpost contra bombardamentelor cu bombe brizante²⁷.

Un rol esențial în apărarea populației civile aveau să îndeplinească în zilele de groază ale războiului, ca și în trecut, clopotele bisericilor care în timp de pace vesteau credincioșilor timpurile serviciului divin, decese, solemnitățile deosebite și anumite pericole iminente precum incendiile și inundațiile.

O demonstrație cu scopul inițierii populației pentru a se apăra în caz de atac aerian urma să aibă loc la Tulcea în ziua de 9 ianuarie 1938, la orele 13,30 și la 21,30; conform planului de alarmă, aveau să fie trase toate clopotele din oraș și sirenele, anunțând populația prin sunete lungi, repetate timp de 3 minute, iar după 10 minute vor da încetarea alarmei, cu aceleași mijloace, prin sunete scurte, repetate timp de 3 minute; cu această ocazie, populația urma să ia parte ca spectator, Uzina comunală era obligată să întrerupă furnizarea electricității, iar toate stabilimentele din oraș, inclusiv populația, trebuiau să tragă obloanele, ușile și ferestrele, astfel încât nici o lumină să nu se zărească atâta timp cât dura alarma²⁸.

În primăvara aceluiași an, prin ordinul Ministerului Apărării Naționale nr. 984 din 1938, li se puneau în vedere preoților, ca în ziua de 14 aprilie, când se va face în întreaga țară demonstrație pentru apărarea pasivă, între orele 10,30-10,45, să se tragă clopotele la biserici, în semnal de alarmă; pentru reușita demonstrației, preoții urmau să ia legătura cu autoritățile comunale și să dea tot concursul necesar²⁹. De această dată, scopul declarat în presă al acestor demonstrații era să-i

obișnuiască, mai cu seamă pe orășeni, nu numai cu mijloacele de apărare în caz de atac aerian, ci și să participe activ la organizarea acestora³⁰.

În marile orașe ale țării, precum Galațiul, pentru ca alarma să poată fi auzită și în timpul zilei, când zgomotele erau așa de mari, aveau să fie instalate sirene electrice. La Tulcea, oraș liniștit, doar cu două unități industriale mai însemnate, fabrica *Talpa* a fraților Prodanoff și fabrica de cherestea *Avramide*, în luna mai 1941, prefectul județului, col. Costin Ionașcu, și primarul orașului, Nicolae Mateescu, făceau un apel către cetățenii orașului și funcționarii de toate categoriile de a colecta o sumă de bani pentru a se cumpăra și instala două sirene electrice, necesare pentru anunțarea unui eventual pericol aerian³¹.

Spre sfârșitul lunii iulie 1941, zona de război îndepărtându-se de teritoriul țării noastre și inamicul nemaifiind un pericol pentru activitățile normale, întreprinderile și fabricile își vor relua activitatea, NFR-ul își va relua cursele de vapoare pe brațul Chilia, iar la cererea episcopiei *Dunării de jos*, autoritățile vor aproba ca tragerea clopotelor să nu mai fie semnal de alarmă³².

Din ziua de 26 iunie 1944, operațiunile militare apropiindu-se de granițele țării, anunțarea sfintelor slujbe urma să se facă din nou numai prin bătaie de toacă, clopotele fiind rezervate doar pentru alarmarea populației în cazul unui eventual pericol aerian, prin sunete scurte, întrerupte, cu pauze scurte timp de 2-3 minute, pentru alarmă, și prin tragere continuă timp de 2-3 minute, pentru încetarea alarmei³³.

În luna noiembrie același an, la intervenția *Sf. Sinod*, ministerul afacerilor interne va aproba să se tragă clopotele bisericilor Duminică și de sărbători, numai dimineața, în toată țara, mai puțin pentru Banatul și Ardealul recucerit³⁴.

CONSILIUL DE PATRONAJ AL OPERELOR SOCIALE

Consiliul de Patronaj al Operelor Sociale înființat și organizat conform dispozițiilor cuprinse în decretul-lege nr. 996 din 10 aprilie 1941, avea drept obiective permanente: educația socială, ocrotirea copiilor și a tineretului, asistența socială și formarea cadrelor necesare. Rolul *Consiliului de Patronaj* era acela de a coordona activitățile tuturor societăților de asistență socială din țară, astfel încât acțiunile întreprinse de acestea să nu se suprapună, exersând în același timp și un control asupra bugetului fiecărei societăți, pentru ca sumele să fie cheltuite în mod rațional, și în același

timp să acorde subvenții tuturor societăților și instituțiilor care aveau nevoie de mijloace materiale în susținerea operelor lor.

Fiind vreme de război, acțiunile *Consiliului de Patronaj* aveau să se canalizeze în principal în următoarele direcții: ajutorarea familiilor nevoiașe ale luptătorilor și distribuirea ajutoarelor date de Stat; ajutorarea familiilor celor decedați în război și a familiilor invalizilor; ocrotirea copiilor prin înființarea de cantine și îndrumarea mai cu seamă a orfanilor spre diferite școli, după aptitudini; legitimarea căsătoriilor și recunoașterea copiilor.

Din punct de vedere organizatoric, în fiecare comună (urbană sau rurală) se va înființa câte un comitet al operelor sociale, având ca președinte primarul, iar ca membri, preoți, învățători, medici, comercianți și gospodari de vază, într-un cuvânt, oameni de bine și cu dare de mână, iar toate comitetele locale aveau să fie puse sub controlul și supravegherea comitetului de patronaj județean, acesta din urmă fiind sub îndrumarea prefectului de județ³⁵.

În județul Tulcea, din ordinul prefectului col. (r) Nicolae Ghica, în fiecare comună aveau să se înființeze comitete de patronaj înainte de sărbătoarea Crăciunului din anul 1941, zi în care urmau să fie distribuite familiilor sărace ajutoare strânse din comuna respectivă prin colecta publică din 6 și 7 decembrie 1941. Conform dispoziției, nu era permis să se dea nici un ajutor în bani, ci numai în natură (alimente, cereale). Darea de seamă întocmită la sfârșitul distribuirii trebuia citită apoi în biserică după oficierea slujbei religioase „spre a arăta sătenilor că banii și alimentele date de ei au ajuns într-adevăr în mâinile celor săraci și neputincioși”; autoritățile aveau datoria să vegheze ca cei ajutați să nu-și vândă alimentele la diferiți comercianți și debitanți din comună, riscând ca pe viitor să nu li se mai dea nici un fel de ajutoare. Un tabel cu distribuțiile făcute urma să fie trimis prefecturii, iar din banii strânși, 10 la sută urmau să fie depuși la prefectură, la dispoziția comitetului județean de patronaj³⁶.

CANTINELE OBȘTEȘTI

O lucrare filantropică a *Consiliului de Patronaj* în care aveau să fie implicați și preoții parohi avea să fie organizarea și buna funcționare a *cantinelor obștești*, care, aveau ca scop de a procura hrana elevilor lipsiți de mijloace și a populației nevoiașe. Conform prevederile regulamentului publicat în *Monitorul Oficial* nr. 161/1941, aceste cantine aveau să funcționeze pe lângă școli, sub supravegherea primarului și comitetului de conducere (directorul școlii, preotul paroh,

gospodarii satului, ș.a.); serviciul în cantină se făcea gratuit de către membrii corpului didactic și elevi, în timpul liber, și de către persoane particulare bine intenționate. Fondurile erau asigurate din subvențiile primăriei, prefecturii, exploatarea proprietăților afectate școlilor și sume de bani și materiale strânse din ofrande, colecte și manifestații artistice³⁷.

În urmă cu doi ani, medicul general dr. N. Marinescu, ministrul sănătății de la acea vreme, lansase un apel în vederea ajutorării copiilor săraci din mediul rural, iar din fondurile colectate se înființaseră în întreaga țară, în numai câteva luni de zile, peste 5 mii de cantine școlare în satele sărace, unde luau masa 158 mii de copii, plus câteva cantine înființate în orașe, din inițiativa unor oameni de bine și subvenționate de aceștia³⁸.

La Isaccea, pr. paroh Gh. Popoiu de la biserica *Sf. Gheorghe* împreună cu ceilalți membri ai consiliului de patronaj, printre care presbiteră Maria Popoiu, învățătoare la școala primară, aveau să înființeze în toamna anului 1941 o *cantină școlară* care va funcționa în fiecare an și la care luau masa 50 de copii săraci, iar pentru susținerea cantinei și pentru ajutorarea mutilaților, văduvelor, orfanilor și femeilor sărace ale concentraților, aveau să fie organizate mai multe colecte pe echipe. În vara 1943, pentru a veni în ajutorarea femeilor muncitoare la câmp, împovărate cu mai mulți copii, părintele paroh împreună cu membri Consiliului de Patronaj local a înființat în clădirea școlii primare din Isaccea un cămin de zi în care au fost îngrijiți și hrăniți cu mâncare consistentă 25 de copii, timp de 2 luni de zile³⁹.

În parohia Pașa Câșla (azi Vișina), în vara anilor 1943 și 1944, a funcționat un *cămin de zi* sub președinția pr. Gh. Buruiană, educatoarea căminului fiind soția preotului; părintele paroh avea să ia parte la toate colectele de război, iar în primăvara 1945 va participa activ la împărțirea pământurilor, din ordinul guvernului, la luptători și nevoiași⁴⁰.

În comunele mari, cu săteni gospodari și cu dare de mână, dimineața elevii mâncau ceai cu zahăr și marmeladă cu pâine, în loc de lapte cum intenționa ministerul, iar la prânz o mâncare caldă, consistentă (cartofi, fasole); în majoritatea comunelor însă, elevii primeau doar dimineață ceai cu marmeladă și pâine, iar în unele zile, în lipsa pâinii, mămligă, iar când lipsea zahărul, raționalizat pentru populație din toamna 1941, nu se servea nici ceai.

Pentru aprovizionarea și asigurarea bunei funcționări a cantinelor școlare și sătești și pentru a veni în ajutorul populației sărace din sate și orașe, începând cu toamna 1942, în fiecare an, va avea loc în toată țara, acțiunea numită *Darul Plugarilor*, o colectă benevolă

de produse agricole, de la fiecare gospodar care avea o suprafață de pământ cultivabil; din echipele de colectare făceau parte: primarul, preotul, învățătorul, șeful de post⁴¹. Făina pentru pâine, mălaiul de mămligă și uleiul de rapiță sau floarea soarelui erau procesate fără plată la morile și presele țărănești din comună.

La acțiunea de mai sus, în Deltă, la Caraorman, s-au colectat 295 kg de pește sărat; la cantina școlară serveau masa toți copiii din sat, masa era pregătită de către o gospodină din sat, pe rând, ajutată de elevele din clasele superioare primare sau de fetele din sat în cadrul muncii de folos obștească⁴². În anul 1944, la cantina școlară din parohia Hagilar (azi Lăstuni), mâncau 10 copii, cantina arăta foarte bine, cu tacâmuri bune, mâncarea se gătea de fetele din sat, prin rotație, sub supravegherea învățătoarei, iar sufletul acestei acțiuni era pr. paroh I. Anghelescu⁴³. În anul 1942, părintele se angajase să doneze din salariul său câte o mie de lei lunar, începând cu luna iunie din acel an, pe tot timpul cât va dura războiul, celei mai sărace familii din satul său natal Țibănești-Brăila, iar la începutul anului școlar 1942/1943, să ajute cu cărți și rechizite școlare 10 elevi de curs primar din orașul Tulcea⁴⁴.

Un caz de excepție, cantina școlară din parohia Dăeni, aflată în grija părintelui Ctin. Cojocar, președintele comitetului de patronaj, apreciat cu ocazia inspecției pretorului plasei Topolog din 3 februarie 1944, ca fiind singura din plasă unde cei 240-250 de copii serveau la prânz două feluri de mâncare: supă de carne cu tăieței și tocană cu carne⁴⁵.

LEMNE DE FOC PENTRU NEVOIAȘI

Pe lângă asigurarea hranei în timp de război, *Consiliile de patronaj* s-au îngrijit și de asigurarea lemnului de foc pentru iarnă, pentru familiile nevoiașe din orașe. În fiecare an, în lipsă de capital și mijloace de transport (vagoane, șleपुरi), depozitarii de lemne din Tulcea nu-și făceau aprovizionările din timp pentru sezonul rece, iar la venirea toamnei, piața lemnului de foc se anima, pe zi ce trece prețurile creșteau, iar populația fiind săracă, lemnele de foc se vindeau mai mult cu kilogramul, și mai puțin cu căruța. În ajunul sărbătorilor Crăciunului din anul 1938, ca și în alți ani, primăria Tulcea le va distribui oamenilor nevoiași din oraș circa 20 vagoane de lemne de salcie, gest apreciat ca fiind „mai mult decât părintesc”⁴⁶.

Pentru ajutorarea populației nevoiașe de la sate, în ianuarie 1938, autoritățile centrale aveau să aprobe gratuitatea străngerii vreascurilor și căzăturilor bune de foc din pădurile statului, în sarcini, fără nici o plată, și plata crengilor scăzută cu 40 la sută, iar pentru

locuitorii din comunele situate pe marginea bălților, va fi permisă tăierea stufului, și pășunatul vitelor liber la muguri în pădurile statului, pentru locuitorii sinistrați în urma inundațiilor⁴⁷.

Odată cu concentrările din 1939, din lipsa de brațe de muncă necesare tăierii și fasonării lemnului precum și a căruțelor care să scoată lemnul din pădure, oferta de lemne de foc și de lucru avea să fie tot mai scăzută an de an iar cererea tot mai crescândă, așa încât prețurile lemnului aveau să urce peste măsură, fapt pentru care autoritățile vor lua măsuri de maximizare a prețurilor și de raționalizare a consumului de lemne pentru încălzirea camerelor și pentru gătit în funcție de numărul camerelor locuite și a membrilor familiilor.

În anul 1940, pentru ajutorarea persoanelor nevoiașe din Tulcea de sărbătorile Crăciunului, s-au format cinci echipe compuse din funcționari ai primăriei, care, prin diferite puncte ale orașului au distribuit în ajun nevoiașilor lemne și alimente: fiecare om nevoiaș a primit câte 1 ½ kg carne de porc, ½ kg zahăr, pâine și săpun și câte 150 kg lemne de foc⁴⁸.

Pe durata războiului, mai toate procesele-verbale de inspecție ale pretorilor plaselor din județul Tulcea aveau să menționeze frigul din școli. La 21 martie 1942, cele două clase ale școlii primare din Hagilar (azi Lăstuni) avea un singur rând de geamuri, primăvara fiind rece și ploioasă, în clase era frig, lemnele de foc care ar fi trebuit să fie asigurate de primărie lipseau, iar sobele erau date afară; până la finele anului, școala va fi reparată în condiții foarte bune sub supravegherea pr. paroh I. Anghelescu⁴⁹.

Episcopia *Dunărea de jos* care fusese înzestrată din anul 1938 cu un fond forestier în pădurea prahoveană Verbila, avea să ia hotărârea ajutorării cu lemne de foc a populației nevoiașe din diverse cartiere ale Galațiului; la începutul anului 1944, prin parohiile din cartierul muncitoresc *Bădălan*, din valea orașului, aveau să fie ajutate 80 de familii nevoiașe cu câte 300 kg de lemne⁵⁰.

DARUL OSTAȘULUI

Cele mai mari acțiuni de colectare de fonduri și materiale ale *Consiliului* erau *Ajutorul de Iarnă* și *Darul Ostașului*, aceasta din urmă fiind destinată exclusiv ostașilor și familiilor lor.

În anul 1941, de Sfintele Sărbători ale Paștelui (Duminică 20 aprilie), comitetul *Darul Soldatului* lansa un apel la caritatea publică pentru ca fiecare din soldații care stăteau de pază la granițele țării să primească un mic dar (cozonac, ouă roșii, țigări) până la 13 aprilie⁵¹.

Afiș „Ziua Ostașului”

În anul acela, pentru ca populația de sărbători, să nu fie lipsită în nici un fel, de făina de patiserie, zahăr, ulei și ouă, și pentru a se face un anumit stoc din aceste articole, în Capitală și în provincie se luase măsura de a se opri cu începere de la 9 aprilie până la 17 aprilie, fabricarea de chifle, cornuri, cozonaci, briose, pesmeți și covrigi⁵².

Cât privește țigările trimise pe front și cu alte ocazii, în accepțiunea acelor vremuri, acestea urmau să le ridice moralul ostașilor și astfel să suporte mai bine infernul tranșeelor. Pentru colecta *Darul Soldatului* din vara anului 1941, din casetele plasate de *Consiliul de patronaj* prin tutungerii, piețe și marile magazine din Capitală aveau să se strângă în doar câteva zile 140 mii de țigări din care au fost împărțite: 80 mii soldaților de pe zonă, 40 mii trupelor antiaeriene de pe zonă, și 20 mii trupelor antiaeriene din București⁵³. Foarte multe dintre pachetele de țigări trimise în vara 1942 de funcționarii *Societății de Tramvaie* București prin *Crucea Roșie* unui regiment de câmp, purtau conform celor scrise în presă, „semnătura și câte un cuvânt dragăstos” din partea donatorilor sau donatoarelor⁵⁴. La vremea aceea, cele mai scumpe țigăre indigene, *Mihai* sau *Tomis* se vindeau cu șase lei bucata, iar cele mai ieftine *Plugarul*, cu un leu bucata, iar din primăvara 1941, reapăruseră țigărele *Carpați*, fabricate după o procedură nouă, dar în același împachetaj și cu același preț ca în trecut⁵⁵.

Duminică 20 și luni 21 iulie 1941, *Consiliul de patronaj* avea să organizeze în întreaga țară cheta numită

Darul Ostașului pentru ajutorarea celor ce-și sacrificau viața pentru patrie. Pentru această acțiune aveau să fie tipărite și afișe reprezentând o școlăriță ținând într-o mână tăblița de scris, iar cu cealaltă mână introducând într-o cutie mare pe care scria *Darul Ostașului*, niște bănuți strânși în pumn, iar în josul afișului stătea scris: „să-și cumpere și tăticu bomboane pe front”⁵⁶.

În aceeași vară, de sărbătoarea *Adormirii Maicii Domnului* (15 august), ca urmare a adresei *Consiliului de Patronaj al Operelor Sociale* nr. 4705 din 1941, se va face un nou apel în toate bisericile la credincioși spre a-și da obolul lor pentru *Darul Ostașului*⁵⁷. Din cele două județe din eparhia *Dunărea de jos*, lovite ani la rândul de secetă și inundații, și cu o viață economică ce suferise în urma războiului trecut, avea să fie strânsă prin preoți suma totală de 431.108 lei, din care 185.319 lei în jud. Tulcea și 245.789 lei jud. Covurlui (azi Galați)⁵⁸.

La începutul lunii octombrie 1941, un ordin al episcopiei *Dunărea de jos* le pune în vedere preoților să organizeze, ajutați de doamnele preotese, echipe de muncă pentru confecționarea de mănuși, flanele, fulare, ciorapi de lână și căciuli pentru soldați, efecte care după confecționare urmau să fie totalizate pe protopopiate; în plus, acolo unde numărul învățătorilor prezenți nu era de ajuns, preoții erau obligați a suplini învățătorii mobilizați și de a preda în mod regulat religia⁵⁹.

În parohia Telița, pr. Dtru. Gușatu împreună cu învățătorii școlii primare (Elena Popovici, Eufrosina Fontanini, Dtru. Simionescu) și primarul, secretarul și casierul comunal, aveau să colecteze de la săteni 18,300 kg de lână și 3 piei de miel; din lână aveau să confecționeze efecte pentru ostașii de pe front, și în acest scop au format echipe de femei și fete care lucrau în casa preotului și a învățătorilor din comună, iar pieile de miel s-au dat la cojocar pentru a se face din ele căciuli⁶⁰.

Conform legii nr. 139/1941, lâna oilor fiind întrebuințată pentru nevoile armatei, trebuia predată centrelor de colectare ale *Uniunii Sindicatelor Agricole*, cu prețul fixat de stat, producătorii păstrând pentru nevoile proprii cota stabilită de ministerul economiei naționale; prețul kilogramului de lână țurcană, din tunsura anului 1941, avea să fie fixat la 160 lei, iar dintr-un kilogram de lână, conform indemnului din presă pentru românce, se putea confecționa: un flanel (500 g de lână), o pereche de ciorapi (150 g), o pereche de mânecute (100 g), o pereche mănuși (100 g) și o căciuliță (150 g)⁶¹.

În anul următor, pentru fondul *Darul Ostașului* (29 și 30 august 1942), se vor colecta numai obiecte de

îmbrăcăminte calduroasă pentru soldați și în nici un caz bani⁶². În vara aceluia an, în mod excepțional, se lăsase proprietarilor de oi numai 5 kg de lână, spre a se asigura cantitatea de lână de care avea nevoie armata pentru război. Proprietarii cu cel puțin 100 oi aveau dreptul să rețină în afară de cantitatea de mai sus cel mult 5 kg lână nespălată pentru fiecare cioban de meserie dacă la angajare și-au luat obligația a-l plăti cu lână⁶³. Colectarea lânii tunsă în vară, din varii motive, avea să meargă greu, fapt pentru care termenul limită de predare prevăzut de lege avea să fie prelungit până toamna târziu, iar pentru colecta din 29 și 30 august 1942, la solicitarea *Consiliului de Patronaj*, ministerul economiei naționale avea să permită deținătorilor să dăruiască lână, însă numai din cantitățile lăsate pentru nevoile proprii⁶⁴.

AJUTORUL DE IARNĂ

Oficiul Ajutorului de iarnă și al aprovizionării speciale fusese înființat în noiembrie 1941, și până la 1 aprilie 1942 aveau să fie organizate prin acest organ al Consiliului, două colecte publice, prima la 6-7 decembrie 1941 și a doua la 22 februarie 1942 (*Ziua Cumpătărilor*).

Scopul colectei din 6-7 decembrie 1941, conform *Îndemnului* adresat clerului și creștinilor de către Î.P.S. Sa Patriarhul Nicodim era „de a stâmpăra foamea și frigul și de a strânge daruri, în bani și în natură, pentru cei ce sunt în neputință de a câștiga un trai omenesc”⁶⁵. Strângerea donațiilor urma să se realizeze în comunele rurale prin trecerea prin fiecare gospodărie a echipelor de colectare din care făceau parte și preoții parohi, urmând să fie adunate mai cu seamă alimente, obiecte de îmbrăcăminte și donații în bani, toate darurile fiind înregistrate în tabele.

În jud. Tulcea, în parohia M. Kogălniceanu, la această colectă aveau să se strângă 34.195 lei și 5.998 kg porumb; din banii donați benevol, 10 mii lei au fost dați cantinei școlare, iar cu 13.500 lei s-a procurat barchet pentru copiii săraci⁶⁶, iar în parohia Turda, s-au strâns 12.300 lei plus 1.014 kg porumb din care s-au ajutat 6 familii nevoiașe și cantina școlară cu 12 elevi, care, în primăvara 1942 avea să-și întrerupă activitatea din lipsă de zahăr⁶⁷.

La nivelul județului Tulcea, de la 6 septembrie 1941 până la 1 aprilie 1942, la *Ajutorul de iarnă* avea să fie strângă suma de 244.485 lei și alimente în valoare de 114.200 lei, iar la *Darul Soldatului* 75 mii lei; în perioada raportată, comitetul județean de patronaj Tulcea aflat sub președenția prefectului col. Ghica, având printre membri pe pr. paroh Alex. Anghel de la biserica

Sf. Împărați din Tulcea, soluționase problema refugiaților din Cadrilater și Basarabia (masă, cazare, ajutoare bănești și alimente) și înființase un depozit de lemne de foc, pentru ajutorarea nevoiașilor din orașul de reședință; pentru viitor, comitetul își propusese transformarea filialei societății *Principele Mircea* din Tulcea, care, avea ca scop inițial protecția sugarilor, în leagăn, unde să fie supravegheați în timpul zilei copiii de la 2 la 5 ani, ai femeilor muncitoare cu ziua⁶⁸.

În anul 1942, oficiul *Ajutorul de iarnă* va organiza mai multe acțiuni. Ziua de 22 februarie 1942 avea să fie aleasă ca *Zi a Cumpătăririi*. Conform ordinului general al Ministerului Apărării Naționale nr. 222 din 7 februarie 1942, în ziua aceasta, sărac și bogat urmau să-și dea obolul pentru ajutorarea celor lipsiți, bolnavi și nevoiași, iar comandanții de Garnizoane trebuiau să sprijine aceste opere, participând personal și cu muzicile militare solicitate de comitetele locale, în scopul organizării colectei respective⁶⁹. În același an s-a hotărât să se instituie o nouă zi a cumpătăririi pe 3 mai, în *Duminica Samarinenței*, zi în care se prăznuia gândul de milă și ajutor pentru aproapele căzut în suferință; în acea zi urma să aibă loc o colectă de bani, după puterile fiecăruia, pe bază de emitere de chitanțe tipărite de 5, 20, 100 sau 500 lei, de către echipele de colectare care mergeau din casă în casă⁷⁰.

Colectele de *Zilele Cumpătăririi* din anul 1942 aveau să stea sub semnul unui înalt sens social, fiecare cetățean fiind chemat „la muncă, disciplină și sacrificiu”; având în vedere necesitățile impuse de starea de război care reclama intensificarea lucrului în toate domeniile de activitate, și sărbătoarea oficială de 1 Mai (*Ziua Muncii*), avea să fe prăznuită prin muncă⁷¹.

În 6 decembrie 1942, de sărbătoarea Sf. Ier. Nicolae, făcătorul de minuni, oficiul *Ajutorul de Iarnă* avea să organizeze în toată țara *Ziua Mamei și a copilului*, colectă de bani cu lozinca „Mama și copilul”⁷². Biserica cinstise și venerase întotdeauna pe Sf. Fecioară Maria, Maica Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos ca Mamă a creștinătății și pildă de urmat de mamele creștine în privința maternității, fapt pentru care, în urmă cu câțiva ani, în ședința din 21 iunie 1926, Sf. Sinod avea să dispună ca în toate bisericile din țară, de praznicele Maicii Domnului și îndeosebi la praznicul *Adormirii Maicii Domnului* (15 august) să se glorifice spiritul de maternitate a femeii creștine⁷³. În anul următor, *Ziua Mamei* va fi sărbătorită în toată țara în ziua de Duminică 16 mai⁷⁴.

La 21 februarie 1943, oficiului *Ajutorului de iarnă* va organiza o nouă colectă generală numită *Ziua Ostașului*, o colectă de bani, pe bază de bonuri-valori, iar la 18 aprilie 1943, de *Duminica Floriilor*, va avea loc

colecta numită *Ziua Familiei Ostașului*, considerată un examen creștinesc, în pragul zilei celei mari, a jertfei Mântuitorului; pentru acest eveniment se tipăriseră afișe cu lozinca: „Ei ne apără țara noi le ocrotim familia”⁷⁵. Conform rezultatului provizoriu al apelului de *Ziua familiei Ostașului*, care va fi publicat în presă și afișat pe la primării, rezultă că în toată țara (60 de județe plus Capitala) se strânsese 154.793.744 lei, în jud. Tulcea 1.595.240 lei, iar în jud. Covurului 3.019.730 lei⁷⁶.

La începutul lunii septembrie 1944, conform unui ordin al ministerului apărării naționale, comisiile și comitetele de patronaj din toată țara vor fi desființate, iar bunurile materiale de care dispuneau vor fi predate garnizoanelor din orașele de reședință, ca mai apoi, conform decretului-lege nr. 459 publicat în *Monitorul Oficial* nr. 213 din 15 septembrie 1944, *Consiliul de patronaj* să fie trecut pe lângă ministerul muncii, sănătății și ocrotirilor sociale.

FRECVENTAREA BISERICILOR DE CĂTRE CREDINCIOȘI

În vara anului 1942, ministerul de interne atrăgea atenția episcopilor din țară asupra scăderii frecvenței bisericilor de către credincioși și solicita chiriarhilor locului intensificarea activităților preoțești în această latură⁷⁷. Indiferentismul religios își semnalase prezența de mai mult timp în societate, mai cu seamă pe la orașe, și mulți puneau această stare pe seama influențelor apusene însă, în bună parte, era de vină și modul de organizare a învățământului care, avea să permită predarea religiei în școlile primare de către slujitorii altarelor, de abia din anul școlar 1932/1933.

În parohiile unde exista înțelegere între apostolii satelor (învățători și preoți), elevii erau conduși Duminicile și de Sărbători la biserică de către învățători, pentru a asista la serviciul divin și pentru a forma corul bisericesc. Învățământul religios întâmpina însă destule greutăți în unele parohii: orele de religie nu erau totdeauna ținute de părintele paroh, ocupat cu îndatoririle sale pastorale; lipseau manualele de religie și materialele didactice; copiii nu puteau fi aduși la biserică toată iarna, din cauza frigului, iar unele școli organizau serbări, excursii și alte activități, tocmai Duminicile și de Sărbători.

Lipsea și exemplul bun din partea fruntașilor din comune și ale autorităților locale, care, eschivându-se sub diferite motive, veneau la biserică mai mult de Sărbătorile Mari și la *Te-Deum* în sărbătorile naționale și regale, și aceasta mai mult în urma ordinului telefonic primit cu o zi înainte de la pretură.

Duminicile, în loc să meargă la biserică, bărbații se strângeau cu zecile în centrul satului, și cu toate că era în vigoare mult lăudata lege a repausului Duminical, prăvăliile și crășmele sătești erau pline de lume, în timp ce preotul slujea în biserică *Sf. Liturghie*; elevii de școală primară veneau la biserică rareori, iar instrucția premilitarilor pe terenurile de tir din afara comunelor și activitățile extrașcolare aveau loc tocmai Duminică dimineață. Așa încât, cele mai dedicate pietății și devoțiunii rămăneau ca întotdeauna mai mult femeile care dădeau concurs bisericii după puteri.

Conform unui ordin al ministerului afacerilor interne de la finele anului 1942, toți conducătorii și funcționarii administrațiilor locale vor fi obligați să se ducă Duminică și de sărbători la biserică. Acolo unde din cauza vremii de război aglomerarea lucrărilor sau executarea ordinelor urgente obligau funcționarii să lucreze și Duminică, vor face cu rândul, astfel ca nici unul să nu lipsească de la biserică două Duminici consecutive. Preoții trebuiau să predice și să trateze probleme de actualitate, de interes pentru viața Statului și a administrației publice, și în colaborare cu școlile și căminele culturale să organizeze la fiecare biserică un cor⁷⁸.

PREDICA

Cât despre predică, cea dintâi și mai mare datorie a preoților, aceasta a fost din totdeauna în atenția Bisericii, iar îndreptarea pe calea credinței era bine știut că nu se putea face decât prin cuvântul Evangheliei și prin faptele bune ale preoților. Predica avea rol educativ și de înălțare morală, însă trebuia bine pregătită în timpul săptămânii, iar cuvintele se cuvenea să fie alese pe înțelesul poporului⁷⁹.

Urmărind intensificarea activității predicatoriale în biserici, cu începere de la 1 ianuarie 1941, fiecare paroh va înainta episcopiei la 1 și la 15 a lunii în scris predicile rostite Duminicile și de sărbători⁸⁰. La vremea aceea, majoritatea preoților din județul Tulcea erau seminariști cu gradul 2, absolvenți la începutul anilor '30, ai seminarului *Sf. Andrei* din Galați, mulți dintre ei studenți și licențiați ai Facultăților de Teologie (Cernăuți, București)⁸¹.

Pentru pregătirea predicii, fiecare parohie din județ avea la dispoziție o bibliotecă de cărți religioase trimise prin grija episcopiei, însă, după cum remarcă într-un raport, din ianuarie 1940, protoiereul circumscripției II Tulcea, de care aparțineau și parohiile din Deltă, multe cărți erau nepotrivite pentru parohiile rurale, fapt pentru care rămăneau un simplu articol din inventar, căci pentru folosul preoților ar fi fost

necesare volume de predici și îndreptare de predică, iar pentru enoriași, ar fi fost de folos broșuri pentru combaterea celui mai mare rău, stilismul⁸². Și presa de la vremea aceea reclama lipsa broșurilor cu cunoștințe folositoare, din cele mai variate domenii, care, să poată fi citite și înțelese ușor, tipărituri cu preț mic, la îndemâna oricui, în primul rând, „o lectură utilă pentru ostași și lumea celor de la țară”⁸³.

De-a lungul timpului, de folos pentru pregătirea neconținută a culturii și îndrumarea cu toate cunoștințele necesare clerului aveau să fie în primul rând *Conferințele pastorale generale*, care se țineau în toamna fiecărui an la Tulcea, ocazie cu care erau dezbătute subiecte atât teoretice cât și practice. De pildă, în toamna 1939, pe lângă unul din subiectele teoretice (Persoana Mântuitorului în lumina profetului Ieremia; Argumente științifice pentru dovedirea lui Dumnezeu), fiecare preot urma să-și aleagă și să studieze din timp și unul dintre subiectele practice propuse de episcopie: Ce aport social a adus Biserica în trecut și ce poate lucra astăzi în domeniul social?; Care sunt cauzele care dezbină pe fruntașii unei parohii și care ar fi mijloacele de combatere și apropiere; De ce este necesară cooperarea într-un popor și ce legătură are cu biserica și religia creștină; Folosul ce-l avem de la premilitărie și străjerie și cum trebuie să activeze preotul pentru ca biserica să se poată folosi în activitatea spirituală⁸⁴.

Începând cu vara anului 1931, toți preoții eparhiei aveau să ia parte, împărțiți în serii, la *Săptămâna de retragere la mănăstirea Cocoșu*, acțiune inițiată de episcopul Cosma; toți participanții unei serii prezentau în cadrul unei conferințe subiecte de actualitate, pregătite din timp, iar cu ocazia slujbelor oficiate în sobor, în biserica mănăstirii, predicau; atât conferințele cât și predicile celor 7 serii, câte se prezentau la Cocoșu, erau apoi înaintate episcopiei din Galați, împreună cu procesul-verbal în care se precizau și alte chestiuni discutate⁸⁵.

De folos pentru cler și pentru enoriași erau și *Cercurile culturale preoțești*, pe parohii, cu prilejul cărora, credincioșii aveau ocazia să asiste dimineață, în biserică, la un serviciu religios săvârșit în sobor de preoții cercului, și să asculte o predică, iar după-amiază, în localul școlii sau al căminului cultural din localitate, să participe la o conferință bine studiată și să dobândească îndrumări înțelepte pentru credință și viață. Subiectul predicii era din pericopa Evangheliei respective, iar subiectele prezentate de preoții cercului în ședințele publice, erau alese de episcopie, ținând seama de momentele sociale prin care trecea țara; cuvântările se făceau în termeni populari, dar aleși, iar

predicile din biserică și conferințele se înaintau mai apoi în scris episcopiei-secția culturală-spre a rămâne în păstrare ca orientare asupra activității culturale ce o desfășura fiecare cleric⁸⁶.

Ultimul cerc cultural pastoral, înainte de mobilizare, despre care avem știință, a avut loc la Casimcea, în Duminica din 6 iunie 1941. Dimineața, preoții parohi din Casimcea, Camena, Bașpunar (azi Fântâna Mare) și Sarighiol de Deal au oficiat în sobor serviciul divin în biserică, la care au luat parte autoritățile locale și numeroși credincioși; la sfârșit, a predicat pr. paroh Mircea Popoiu-Casimcea, licențiat în teologie, după care s-a oficiat un polihroniu și s-a împărțit anafora credincioșilor; conform ordinului prefecturii, ședința publică de după-amiază nu s-a mai ținut⁸⁷.

De la un timp, și slujbele religioase care se oficiau la Patriarhie erau transmise la radio, iar patronii de cârciumi și cafenele luaseră obiceiul să-și țină deschise aparatele, tocmai când se difuzau aceste slujbe, fapt considerat de presa vremii „o impietate”, căci clienții acestor localuri, dacă voiau, se puteau duce și la Biserică să asculte *Sf. Liturghie* ori să se roage la Dumnezeu⁸⁸. Altcumva, radiourile erau cele mai bune mijloace de informare și cultură, fapt pentru care autoritățile locale se vor strădui să doteze căminele culturale cu aparate de radio la care se puteau asculta îndrumările ministerului agriculturii, decretele-lege și hotărârile guvernului, programele educative și distractive pentru tinerii premilitari, tot felul de conferințe, precum și știrile privind mersul războiului și toate faptele de arme. Transmiterea slujbelor la radio avea să fie înlăturată la începutul anului 1941, în urma hotărârii ministerul educației naționale⁸⁹.

REPAUSUL DUMINICAL

Slaba participare a enoriașilor la *Sf. Liturghie* de Duminică era pusă de unii preoți și pe seama încălcării cu bună știință a *Legii repausului Duminical și al sărbătorilor legale*, publicată în *Monitorul Oficial* nr. 131 din 18 iunie 1925, conform căreia stabilimentele comerciale și industriale de orice natură în care era folosită munca salariată, trebuiau să acorde salariaților, în fiecare zi de Duminică și în cele 11 zile decretate ca sărbători legale, un repaus continuu de 24 de ore, cu începere de la ora 6 dimineața până a doua zi la aceeași oră, timp în care stabilimentele urmau să fie închise⁹⁰.

Legea urmărea ca lucrătorul din oraș sau de la sat să-și poată redobândi forța de muncă pierdută în timpul săptămânii și să dea posibilitate creștinilor de a merge la biserică în zilele de Duminică, zi consfințită de Dumnezeu pentru rugăciune și repaus. În zilele

stabilite de repaus legal, berăriile și restaurantele rămâneau deschise toată ziua, bodegile erau închise doar până la ora 12 și deschise apoi tot timpul, iar cârciumile (majoritatea la sate) ar fi trebuit să fie deschise numai de la ora 12 (când se termina slujba religioasă) până la ora 19.

În toamna 1940, muncile agricole fiind întârziate din lipsă de brațe de muncă și atelaje, la finele lunii octombrie, ministerul agriculturii avea să trimită prefecturilor un ordin telegrafic prin care se cerea să se lucreze și Duminicile, profitând de timpul favorabil spre a intensifica lucrul câmpului⁹¹. Unele oficii de poliție din țară aveau să încheie procese-verbale de contravenție agricultorilor care au lucrat în zilele de Duminică și sărbători legale, la arat, semănat și vii; legea repausului însă, nu se aplica decât întreprinderilor industriale și comerciale, nu celor agricole⁹².

În primăvara anului 1942, pentru a se economisi și timpul agricultorilor, potrivit deciziei ministerului muncii, de la 1 martie până la 1 decembrie, toate magazinele comerciale pentru aprovizionarea agricultorilor urmau să fi deschise în zilele de Duminică până la orele 14, și toate autoritățile agricole administrative și polițienești din comunele rurale vor fi deschise în toate Duminicile până la orele 13⁹³. În scopul de a evita deplasările țăranilor la diferite tribunale și judecătorii din țară unde aveau procese de mică importanță, și pentru ca să-și poată vedea nestingheriți de muncile câmpului, ministerul justiției avea să dea la rândul său un ordin circular ca procesele de mică importanță să fie amânate până după 1 iunie⁹⁴. Anul acesta urmau să se țină numai două zile de sărbători, de *Sf. Paști* și ziua *Înălțării*, iar celelalte sărbători din timpul muncilor agricole aveau să nu se mai țină din lipsa brațelor de muncă⁹⁵.

În vara 1942, avea să se ia hotărârea ca târgurile săptămânale din comunele rurale să se poată ține cu aprobarea ministerului economiei naționale, în orice zi a săptămânii pe intervalul de timp până la secerat și după treierat, iar în toamna aceluiași an, cu începere de la 15 septembrie și până la 15 noiembrie, târgurile de orice fel, săptămânale sau ocazionale, vor fi ținute numai Duminica, pe motivul ca agricultorii să nu se deplaseze în zilele de lucru la târguri, neglijând astfel muncile agricole; în acest interval, comercianții din târguri și orașe aveau permisiunea de a ține deschise magazinele și Duminica⁹⁶. Conform legii repausului Duminical, în comunele urbane, toate stabilimentele comerciale și industriale ar fi trebuit să fie închise Duminicile și de sărbătorile legale, cu excepția piețelor și magazinelor alimentare care erau deschise în aceste zile până la ora 10 sau 11 dimineața, în

funcție de împrejurări.

Dacă în vreo localitate din apropiere se ținea târg Duminică, atunci sătenii plecau în acea zi de dimineața la târg, și își luau în căruță și nevestele care, aveau ocazia să mai vândă din produsele gospodăriei (ouă, găini, brânză), iar cu banii câștigați pe acestea să mai târguiască cele de trebuință casei: sare, chibrituri, petrol lampant, câțiva metri de stambă.

În timpul muncilor agricole din vara 1943, prefecturile aveau să solicite ca să fie interzise târgurile săptămânale, însă, autoritățile centrale vor dispune să se lase libertatea târgurilor săptămânale în care producătorii își vindeau sau schimbau între ei mărfurile, după situația și necesitățile locale⁹⁷.

ORARUL SLUJBELOR RELIGIOASE

Spre sfârșitul lunii februarie 1939, ca urmare a ordinului episcopiei *Dunărea de Jos* nr. 754, protoieria Tulcii le pune în vedere preoților din județ să nu lipsească de la post în zilele de sărbători naționale când vor oficia după programul avut în biserică *Te-Deum*, și să fie la dispoziția serbării în tot timpul și cu toată datoria pe care o impunea o zi națională; de asemenea, preoților nu le era permis să lipsească din parohie în zilele de sărbătoare în care trebuiau să officieze *Sf. Liturghie* precedată de vecernie, utrenie și mezopontică, iar în fiecare săptămână din Postul Mare al Sf. Paști, preoții urmau să officieze *Sf. Liturghie* Sâmbătă, Duminică, Miercurea și Vinerea⁹⁸.

În primăvara anului 1940, li se pune în vedere cântăreților bisericești să fie prezenți la serviciu, în preajma bisericii și cancelariei parohiale, în fiecare zi de la 7-12 dimineața și de la 3-6 după-amiază, fiind obligați să execute ordinele preoților⁹⁹. În același an, spre sfârșitul lunii august, parohiile aveau să primească ordinul episcopiei nr. 3198, conform căruia preoții urmau să mențină între locuitori o atmosferă de liniște și îndrumare a stării de spirit ținând bisericile deschise pentru închinare și rugăciune, în fiecare zi, de la ora 8 dimineața până la ora 8 seara, stând la dispoziția creștinilor în conformitate cu decizia ministerului cultelor și artelor nr. 35861/940 comunicată protoieriei Tulcea cu ordinul episcopiei nr. 3899/940¹⁰⁰. Basarabia și nordul Bucovinei fuseseră de curând pierdute, iar la 19 august 1940, începuseră la Craiova, tratativele româno-bulgare privind cererea Bulgariei de revizuire teritoriale față de România.

În aprilie 1941, episcopia atrăgea atenția cântăreților ca să îngrijească personal de curățenia bisericilor și îngrijirea curților bisericilor, supraveghindu-i pe paraciseri, iar în parohiile fără paraciseri, așa cum erau

parohiile rurale, să facă ei personal curățenia¹⁰¹.

Din considerente de economii bugetare, ministerul cultelor aprobase pentru bisericile din parohiile rurale doar postul de cântăreț I, care trebuia să fie absolvent al unei școli de cântăreți bisericești. Cum plata cântăreților era modestă, puțini săteni își dădeau copii să urmeze cursurile de trei ani ai școlii de cântăreți bisericești de la mănăstirea Cocoș, fapt pentru care, în parohiile rurale din jud. Tulcea aveau să fie vacante la vremea aceea 47 posturi de cântăreți bisericești, locurile libere fiind ocupate onorific de cântăreții practicanți, care fuseseră scoși din statul de plată începând cu anul financiar 1933/1934.

Pentru ca serviciul religios să nu aibă de suferit în parohiile unde cântărețul I era plecat pe front, în noiembrie 1942, episcopia *Dunării de Jos* avea să aprobe și completarea postului II de cântăreț, urmând ca practicanții care aveau să fie încadrați în acest post, să dea un examen de asimilare la o dată ulterioară trecerii armatei pe picior de pace¹⁰².

De la începutul lunii august 1941, conform adresei ministrului cultelor nr. 37632, întreg personalul bisericesc nu va mai avea voie să-și părăsească postul, ci se va pune „în fruntea tuturor inițiativelor, cu îndrumarea și cu fapta”, urmând ca activitățile să fie raportate săptămânal episcopiei¹⁰³.

PROBLEMA CONCUBINAJULUI

Biserica avea să se intereseze dintotdeauna de viața morală a familiei fapt pentru care avea să combată pe cei care trăiau în concubinaj. Preoții vor predica popoului fără încetare învățăturile relativ la datoriile creștinilor, și cu toate acestea, numărul celor care trăiau în nelegiuire avea să devină cu timpul destul de mare, ceea ce genera o adevărată problemă socială, mai cu seamă în starea actuală de război, care cerea ostașilor noștri (majoritatea capi de familie) adeseori jertfa totală.

Cel mai des erau menționate de preoți drept cauze ale înmulțirii concubinajelor la tineri: piedicile de la căsătorie de la care nu se putea acorda dispensă; necredința și lipsa simțului moral al părinților și pildele rele din societate, precum și mulțimea actelor cerute de Codul civil și lipsa banilor necesari cununiei. Iar în cazul vârstnicilor care trăiau de mai multă vreme în concubinaj, erau invocate motive precum: văduva din războiul trecut nu voia să piardă drepturile bănești conferite prin lege; unul dintre concubini nu voia să se căsătorească; concubinii nu se înțelegeau asupra averii, sau nu era pronunțat divorțul unuia dintre concubini.

La Galați, pentru a veni în ajutorul locuitorilor nevoiași din parohia bisericii *Sf. Împărați* care trăiau în concubinaj, Căminul cultural *Sf. Împărați* luase hotărârea să le facă în mod gratuit formele de căsătorie atât civilă cât și religioasă. Astfel, în prezența episcopului Cosma al *Dunării de jos* și a unui funcționar de la Parchetul General al Curții de Apel Galați, în Duminica din 16 iulie 1939, venerabilul părinte Ștefan Arșic, fost revizor eparhial și actual preot ajutător la biserica *Sf. Haralambie* din localitate, avea să officieze prima cununie religioasă, iar formele de căsătorie vor fi întocmite de părintele paroh econ. Ludovic Cosma; numai așa, copiii născuți anterior căsătoriei aveau să fie legitimați, iar într-un eventual război, atât soțiile legitime cât și copiii legitimi puteau primi ajutoarele ce se dădeau de către Stat, familiilor celor mobilizați. În urma evenimentelor din ultimele zile din Polonia, având în vedere și pericolele pe care le putea aduce războiul de curând izbucnit, în ziua de 7 septembrie 1939, la oficiul Stării Civile din Galați aveau să fie oficiate un număr de 30 de cununii¹⁰⁴.

Un mare răsunet va înregistra în anul 1940 acțiunea *Societății ortodoxe a femeilor din România*, aflată sub președinția dnei. Alexandrina Cantacuzino, prin care aveau să fie cununate în întreaga țară peste 70 mii de perechi și legitimați 150 mii de copii, iar o acțiune similară a societății respective în asociere cu ministerul de interne, urma să aibă loc în anul 1943¹⁰⁵.

Pentru a veni în ajutorul celor nevoiași, în anul 1940, Ministerul Afacerilor Interne cu ordinul nr. 22170 avea să acorde scutire de plata taxelor de timbru la oficiu căsătoriilor civile a perechilor de rit ortodox și de rit unit greco-catolic, lipsite de mijloace care trăiau în concubinaj și voiau să se căsătorească¹⁰⁶. La rândul său, ministerul culturii și cultelor prin decizia nr. 35861 din 31 iulie 1940, avea să dispună ca serviciile religioase (botez, cununie și înmormântare) să fie oficiate gratuit pentru cei lipsiți de mijloace, și cu taxe mici pentru ceilalți credincioși¹⁰⁷.

În martie 1942, prin adresa nr. 4845, ministerul cultelor solicita preoților să nu mai perceapă nici o taxă atunci când ostașii țării, care trăiau în concubinaj, vor să fie cununați, iar în vara aceluiași an, ministerul solicita ca pentru serviciile săvârșite credincioșilor să nu se perceapă nici o taxă¹⁰⁸.

Conform ordinului *Sf. Sinod*, reglementarea problemei taxelor de epitrahil rămăsese în sarcina chiriarhilor care, în funcție de împrejurări și situațiile locale, ar fi trebuit să fixeze o limită care să nu poată fi depășită. Având în vedere însă, că în biserică nu existau decât

ofrande benevole, ca urmare a ordinului episcopiei nr. 3489/1941, din luna iulie a aceluși an, preoților li se cerea să nu mai fixeze sau să pretindă taxe pentru serviciile religioase, acestea lăsându-se la aprecierea credincioșilor¹⁰⁹.

La începutul anului 1943, conform ordinului episcopiei *Dunărea de jos* nr. 5305/942 li se puneă în vedere preoților din eparhie să folosească toate mijloacele de pastorație de care dispun pentru a pune stavilă concubinajului minorilor cu vârstă mai mică de 21 sau 18 ani (în cazul celor emancipați), lămurind pe tineri și pe părinții acestora de păcatul ce săvârșesc; în cazul când nu vor asculta, tinerii urmau să nu fie cununați religios, chiar dacă obținuseră dispensa de căsătorie de la forurile civile¹¹⁰.

Conform legislației în vigoare, botezul și cununia nu puteau fi celebrate înainte de îndeplinirea actelor și formelor cerute de legile civile, preoții care comiteau acest delict de neglijență fiind pasibili de pedepsele prevăzute de lege, însă, când trebuia să se officieze botezul fără prezentarea buletinului de declarare sau mai înainte de declararea pruncului la oficiul stării civile, din cauza sănătății acestuia, preotul nu era pedepsit, dacă în termen de 3 zile de la data oficerii înștiința primăria locului¹¹¹.

În împrejurările excepționale de război, urmărind protecția copiilor nelegitimi, în vara anului 1943 avea să fie promulgat decretul-lege nr. 476 pentru stabilirea calității de copil recunoscut a celor morți pe câmpul de luptă, sau în timpul și din cauza războiului; recunoașterea paternității care era dedusă pe cale judecătorească din anumite acte sau fapte ale pretinsului tată, dădea dreptul minorului recunoscut la pensia pe care legea o acorda copiilor legitimi a căror părinți decedaseră în atare condiții¹¹². Din toamna aceluiași an, căsătoria mobilizaților aflați pe front avea să fie posibilă și în lipsa acestora, dându-și consimțământul prin declarație autentică (procură) care să nu fie mai veche de 6 luni. Căsătoria era valabilă chiar dacă la data celebrării ei mobilizatul încetase din viață și chiar dacă moartea lui era cunoscută¹¹³.

Cu toate acestea, în primăvara anului 1944, cazurile copiilor nelegitimi ai căror părinți muriseră pe câmpul de luptă erau foarte numeroase, mai ales în cadrul populației nevoiașe; având în vedere că acțiunea legitimării copiilor care se făcea în justiție trebuia condusă și susținută de un avocat, ministerul justiției dăduse dispoziție ca mamele să primească asistență juridică gratuită¹¹⁴.

REPARAȚIILE ȘI CONSTRUCȚIILE DE BISERICI

În urma cutremurului de pământ din noaptea de 9 spre 10 noiembrie 1940, mare parte din bisericile județului Tulcea aveau să sufere pagube însemnate; conform estimării serviciului tehnic al prefecturii, pentru repararea acestora ar fi fost necesară suma totală de 22.211.500 lei, din care, 21.440.000 lei pentru repararea a 35 de biserici avariate grav; 750.000 lei pentru 21 de biserici avariate mediu și 21.500 lei pentru 6 biserici avariate ușor¹¹⁵.

Reparațiile și construcțiile de noi biserici se făcuseră până atunci mai mult din contribuția enoriașilor, cu munca benevolă a acestora și cu oarece fonduri primite după multă stăruință de la prefectura județului. Cărmizile și varul gras pentru zidiri se fabricau de regulă în cuptoare construite anume în apropierea locului destinat construcției, folosindu-se ca materie primă pentru cărmizile arse lutul extras din lutăria satului, iar pentru var și construcții, piatra extrasă din carierele aflate în vecinătate.

La vremea când se ridicaseră sfintele locașuri din județul Tulcea, în urmă cu 50-60 de ani, nu existau norme de construcție pentru prevenirea daunelor provocate de cutremure, soliditatea construcțiilor era dată mai mult de calitatea materialelor puse în operă și de priceperea meșterilor, la zidărie nu se folosea încă cimentul, ci mortarul de var gras, iar legătura între ziduri nu se făcea cu șine de fier, ci cu buiandrugi din lemn de stejar.

Introducerea noilor materiale în construcție, realizarea centurilor de beton armat în mod continuu de-a lungul zidurilor, refacerea bolților, arcelor și cupolelor din beton armat eventual din profile metalice, și alte măsuri pentru rezolvarea problemelor de rezistență impuse prin instrucțiunile publicate în *Monitorul Oficial* nr. 15 din 19 ianuarie 1942, aveau să ridice cu mult suma devizelor de reparație după cutremur, iar enoriașii la vremea aceea erau săraci și împovărați de multe griji.

La Somova, ultima reparație radicală a bisericii a fost executată în anul 1935; a urmat cutremurul de mai mică intensitate din 22 octombrie 1940, care a produs mici stricăciuni pe care epitropia luase inițiativa de a le repara de urgență, având în vedere că se apropiau sfintele sărbători ale *Nașterii Domnului*; în ziua de 6 noiembrie, protoiereul județului Dtru. Țară a trimis în sat un meșter pentru a angaja lucrarea, și de comun acord s-a stabilit ca reparația să înceapă de luni 11 noiembrie¹¹⁶; a urmat însă cutremurul distrugător din 10 noiembrie 1940 care a produs de această dată pagube însemnate: zidăria de la absidele laterale,

altarul, frontonul și turlele prezentau crăpături adânci amenințând cu prăbușirea; câteva blocuri din zidărie căzuseră atât la interior cât și la exterior producând daune la câteva obiecte, catapeteasma scăpând ca prin minune, alte blocuri de zidărie stăteau gata să cadă.

Pentru că nu se mai putea sluji în biserică, anul următor, pe la începutul lunii mai, locuitorii din Somova aveau să ia hotărârea ca fiecare să contribuie pentru reparația bisericii cu câte 200 lei la hectar de pământ, cei ce nu aveau pământ, cu minim 200 lei, iar cei cu alte venituri să contribuie în raport cu venitul lor.

Într-un an s-a strâns cu mare greutate de către comitetul de reparație în fruntea căruia se afla părintele paroh Mihail Blănaru, suma de 234.540 lei, prea puțin față de cei 999 mii lei la cât era estimat devizul. Din comitet au făcut parte inițial și cei doi învățători din comună, care, la scurt timp aveau să fie mobilizați: înv. Ctin. Ciolac, a decedat în urma rănilor pe câmpul de luptă, fiind înmormântat în cimitirul Ghencea în ziua de 11 ianuarie 1942, iar înv. Năstase Ciobotaru, reîntors de pe front invalid, s-a transferat în comuna natală I.C. Brătianu (jud. Tulcea).

Duminică 5 iulie 1942 s-a licitat darea în întreprindere a reparației, apoi s-au transportat circa 20 mc de nisip, și s-au găsit 40 căruțe din sat care au adus lemne pentru arderea varului necesar reparației, cu clacă; reparația bisericii s-a terminat în 30 septembrie 1942, și a costat în total 613.187 lei, majoritatea sumei strânsă de la enoriași, mai puțin subvenția de la prefectură 100 mii lei, subvenția de la primărie 25 mii lei, iar sfințirea a fost săvârșită 14 octombrie 1942 (*Sf. Cuv. Parascheva*) de către episcopul Cosma înconjurat de un sobor de preoți din parohiile învecinate. Pentru munca depusă pentru construcția unei noi case parohiale și reparația bisericii după cutremur, pr. paroh Mihail Blănaru a fost hirotesit cu rangul de *econom*¹¹⁷.

În toamna aceluiași an, la 27 septembrie, episcopul Cosma însoțit de un sobor de preoți în frunte cu pr. dr. I.C. Beldie, consilier referent, sfințise și biserica din Luncavița, avariata la cutremur, căreia i se refăcuse și pictura interioară; cu această ocazie au fost hirotoniți tinerii Ion Constantin în preot și Ion Melion în diacon, iar după slujbă, în cuvântarea ținută enoriașilor, chiriarhul locului avea să menționeze printre altele faptul că „o biserică înălțată este ca o cetate în care se păstrează sfințenia și harurile lui Dumnezeu și de aceea cei ce se ostenesc pentru zidirea acestei cetăți de mare laudă se învrednicesc înaintea Celui de sus. Urmașii vor avea pildă vie de faptă și gând creștinesc”. Episcopul Cosma a mai dat sfaturi mamelor să-și aducă odraslele

la biserică, iar pentru munca depusă pr. paroh Petre Ștefănescu din Luncavița a fost hirotosit *econom*, iar pr. Const. Stratulat de la parohia vecină Garvăn a fost hirotosit *duhovnic*¹¹⁸.

Devizele întocmite de serviciul tehnic județean pentru reparația bisericilor avariate de cutremur aveau să fie înaintate ministerului cultelor pentru a fi trecute pe tabelul de ajutorare; fiecare parohie va primi din partea ministerului o anumită sumă, însă mare parte din cheltuielile urma să fie strânsă prin colectă benevolă de la enoriași.

În primăvara 1942, episcopia *Dunărea de jos* solicita parohiilor să comunice ce sume au primit de la minister pentru reparații, cât s-a cheltuit, ce lucrări au fost executate, de când s-au început, când se vor termina, ce contribuții s-au primit și care este valoarea totală a devizului¹¹⁹.

La vremea aceea, de pildă, biserica din Congaz (azi Rândunica) era în curs de reparație, i se dăduseră jos cele două turlle din partea frontală, până acum lucrările costaseră 120 mii lei, parohia mai dispunea de 172 mii lei, dar nu se putea termina cu ei reparația, suma dată de minister 292 mii lei, de aceea trebuia organizată colectă printre credincioși aflați acum la treer. Bisericii din Turda urma să i se refacă cele două turlle din față și să i se facă o legătură de beton armat la cele trei abside; ministerul dăduse 200 mii lei, iar de la locuitori se strânsese cu greutate 86 mii lei, mai mult de jumătate dintre locuitori fiind foarte săraci și coloniști. La Balabancea, lucrările de reparație care fuseseră contractate cu un antreprenor din I.C. Brătianu (jud. Tulcea), aveau să înceapă pe la sfârșitul lunii iulie 1942, devizul se ridica la 300 mii lei, banii fuseseră strânși de la locuitori, iar alocația ministerului era de 136 mii lei¹²⁰.

Până în toamna anului 1942, lucrările de reparație și alte lucrări a căror valoare nu depășea 50 mii lei, dacă nu existau 3 ofertanți, se puteau trata prin bună învoială cu un singur meșter; de acum înainte, din ordinul ministerului cultelor, plafonul avea să fie ridicat la 100 mii lei¹²¹.

Decretul-lege nr. 864 din 25 noiembrie 1942, privitor la reglementarea apelurilor la contribuția benevolă a publicului, avea să impună însă anumite restricții, în sensul că, bisericile nu mai puteau apela ca până atunci la contribuția publică, pentru orice scop, decât cu aprobarea Președenției Consiliului de Miniștri, iar comunele, prefecturile de județ și alte întreprinderi publice nu mai puteau să prindă în bugetele respective sumele necesare pentru terminarea bisericilor în

curs de construcție.

La finele anului 1943, în toată țara din lipsă de fonduri se mai aflau în construcție 536 de biserici pentru terminarea cărora era nevoie de 1.186.559.881 lei, fapt pentru care conducerea statului va hotărî ca pentru cele aflate în lucru să se găsească mijloacele necesare, iar pe viitor, să nu se mai dea autorizații de construcție de biserici noi dacă nu sunt realizate în prealabil fondurile necesare până la completa terminare;*Sf. Sinod* nu va fi de acord însă cu această soluție, deoarece în majoritatea cazurilor fondurile se adunau numai după ce credincioșii vedeau că s-a început clădirea¹²².

Din lipsă de fonduri, meseriași și materiale de construcție (ciment, fier beton, tablă), iar în unele parohii tulcene, din cauza schimbului de populație, reparațiile nu s-au putut face imediat, așa încât multe dintre bisericile avariate de cutremur vor fi resfințite la ceva timp după terminarea războiului. Biserica din Turda menționată mai sus, în care nu se mai slujise *Sf. Liturghie* din 1940, va fi resfințită la 8 noiembrie 1947, și atunci fără să fi fost tencuită la exterior.

Într-o perioadă scurtă de timp, războiul avea să conducă la înființarea de noi instituții și să genereze noi direcții de acțiune, fapt pentru care, din ordinul chiriarhiei, preoții din eparhie aveau să elaboreze cu toată chibzuința un plan de lucru parohial pe timp de cinci ani, începând cu anul 1942, cu următoarele direcții: acțiuni religioase și morale, acțiuni culturale și parohiale, acțiuni cu caracter social și de ocrotire, lucrări de construcție sau reparații și acțiuni administrative¹²³. Datoriile care apăsau acum pe umerii preoților aveau să fie mult mai multe decât cele din timp de pace, însă, clerul avea să lucreze în mijlocul enoriașilor cu râvnă și dăruire.

THE ACTIVITY OF TULCEA'S PRIESTS ON THE HOME FRONT (1939-1944)

Abstract: Based on archive documents and information from the press of the time, this study presents a few aspects of the religious life in the parishes of Tulcea, the way in which the church adapted in the exceptional circumstances caused by the outbreak of the war and the direct and active involvement of the clergy in the local community issues.

Keywords: Lower Danube Diocese, Pre-military Training, Army Endowment Loan, Passive Defence, Social Work Patronage Council, Soldier's Gift, Winter Aid, Church attendance, Church repairs.

- [1] Institutul de Istorie ecleziastică „Nicolae Bocușan” al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.
- [2] „Universul”, anul 59, nr. 158, 13 iunie 1942.
- [3] *Idem*, anul 55, nr. 77, 19 martie 1938.
- [4] *Idem*, anul 55, nr. 108, 19 aprilie 1938.
- [5] Arhiva Episcopiei Tulcea (în continuare AET), dosar nr. crt. 441, Fond Parohie Turda, Adresă nr. 24/2 mai 1937.
- [6] Arhiva Parohiei Murighiol (în continuare AP Murighiol), Adresă Protoierie nr. 190/25 aprilie 1939.
- [7] *Ibidem*, Adresă Protoierie nr. 482/22 octombrie 1941.
- [8] „Biserica Ortodoxă Română” (în continuare BOR), anul 60, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1942, p. 26.
- [9] „Buletinul Episcopiei Buzăului”, anul XVI, nr. 6, 15 martie 1942.
- [10] „Acțiunea”, anul XII, nr. 3254, 12 aprilie 1941.
- [11] „Dunărea”, anul I, nr. 13, 1 iunie 1939.
- [12] „Curierul Gurile Dunării”, anul VIII, nr. 120, 27 mai 1938.
- [13] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 73/19 februarie 1943.
- [14] „Buletinul Episcopiei Cetatea-Albă-Ismail”, anul XX, nr. 3, martie-aprilie 1943.
- [15] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 604/20 noiembrie 1943.
- [16] „Curajul”, anul III, nr. 781, 16 decembrie 1943.
- [17] Arhiva Națională, Direcția Județeană Tulcea (în continuare ANDJT), Fond Prefectura Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. crt. 1256/1944, f. 115.
- [18] „Curentul”, anul XII, nr. 4040, 3 mai 1939.
- [19] „Ecolul”, anul X, nr. 2322, 2 iunie 1939.
- [20] „Căminul Cultural”, anul VI, nr. 1, ianuarie 1940, p. 14.
- [21] AP Murighiol, Adresă minister nr. 15.828/1940.
- [22] De pildă, Dtru. Andrei, Ioan Nechita și Serghei Sela din com. I. Gh. Duca (azi Valea Nucarilor), donau 4 bonuri de rechiziție în valoare de 1.566 lei (v. „Monitorul Oficial” nr. 99 din 29 aprilie 1941, p. 2227); Petrov și Ioan Teodor din Chilia Veche au donat suma de 15 mii lei (v. „MO” nr. 82 din 9 aprilie 1942, p. 2810).
- [23] AP Murighiol, Adresa Protoierie nr. 489/9 octombrie 1939.
- [24] *Idem*, Adresa Protoierie nr. 40/27 ianuarie 1940.
- [25] Din februarie 1941, va fi impusă pentru camuflaj hârtia neagră, 6 lei coala, de 70x100 cm; librăriile și alți negustori erau obligați să se aprovizioneze cu acest tip de hârtie, iar ascunderea stocului, refuzul de vânzare și depășirea prețurilor erau considerate crimă de război, v. „MO”, Partea I, nr. 40 din 17 februarie 1941, p. 777.
- [26] ANDJT, Fond Pretura Tulcea, dosar nr. crt. 279/1940, f. 6.
- [27] „Vestitorul”, anul XVII, nr. 3, martie 1941.
- [28] „Curierul Gurile Dunării”, anul VII, nr. 3, 31 decembrie 1937.
- [29] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 143/29 martie 1938.
- [30] „Universul”, anul 55, nr. 104, 15 aprilie 1938.
- [31] „Acțiunea”, anul XII, nr. 3287, 23 mai 1941.
- [32] „Curajul”, anul I, nr. 81, 24 iulie 1941 și nr. 100, 15 august 1941.
- [33] *Idem*, anul IV, nr. 949, 29 iunie 1944.
- [34] „Episcopia Buzăului”, anul XVIII, nr. 22 15 noiembrie 1944.
- [35] ANDJT, Fond Comitetul Ligii Operelor Sociale, dosar nr. crt. 7/1941-1944, f. 21.
- [36] „Buletinul Oficial al jud. Tecuci”, nr. 9, decembrie 1941.
- [37] „Buletinul jud. Buzău”, nr. 13, 1 iulie 1941.
- [38] „Curentul”, anul XII, nr. 3967, 17 februarie 1939.
- [39] AET, dosar nr. crt. 424, Fond Parohia Sf. Gheorghe Isaccea, Memoriu (25 august 1943).
- [40] *Ibidem*, Memoriu (11 octombrie 1945).
- [41] „Acțiunea”, anul XIV, nr. 3939, 15 iulie 1943.
- [42] ANDJT, Fond Prefectură Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. 1068/1942, ff. 22-23.
- [43] *Idem*, dosar nr. crt. 1257/1944, f. 94.
- [44] AET, dosar nr. crt. 432, Fond Parohie Hagilar, Adresă Episcopie nr. 2675/27 iunie 1942.
- [45] ANDJT, Fond Prefectură Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. crt. 1261/1944, f. 61.
- [46] „Curierul Gurile Dunării”, anul VIII, nr. 245, 5 noiembrie 1938.
- [47] *Idem*, anul VIII, nr. 22, 26 ianuarie 1938.
- [48] „Universul”, anul 58, nr. 2, 3 ianuarie 1941.
- [49] ANDJT, Fond Prefectura Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. crt. 1103/1942, f. 13.
- [50] „Acțiunea”, anul XV, nr. 4109, 2 februarie 1944.
- [51] „Universul”, anul 58, nr. 95, 9 aprilie 1941.
- [52] ANDJT, Fond Primăria Poșta, dosar nr. crt. 35/1941, f. 54.
- [53] „Acțiunea”, anul II, nr. 247, 6 iulie 1941.
- [54] „Capitala”, anul VII, nr. 1876, 10 mai 1942.
- [55] „Acțiunea”, anul II, nr. 161, 20 martie 1941.
- [56] „Universul”, anul 58, nr. 195, 22 iulie 1941.
- [57] AP Murighiol, Adresă Episcopie nr. 4173/7 august 1941.
- [58] „Vestitorul”, anul XVII, nr. 8-9, august-septembrie 1941.
- [59] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 481/2 octombrie 1941.
- [60] AET, dosar nr. crt. 441, Fond Parohie Telița, PV din 26 octombrie 1941.
- [61] „Capitala”, anul VII, nr. 1967, 26 august 1942.
- [62] „Curajul”, anul II, nr. 385, 22 august 1942.
- [63] „Buletinul Prefecturii jud. Ilfov”, anul II, nr. 11, 1 iunie 1942, pp. 23-24.
- [64] „MO”, Partea I, nr. 179 din 4 august 1942, p. 6568.
- [65] „BOR”, anul 59, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1941, pp. 641-642.
- [66] ANDJT, Fond Prefectura Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. crt. 1103/1942, f. 13.
- [67] *Ibidem*, ff. 6-7.
- [68] Consiliul de patronaj al Operelor Sociale. Dare de seamă 6 septembrie 1941-1 aprilie 1942, Monitorul Oficial. Imprimeria centrală București, 1942, pp. 115-116.
- [69] „Buletinul Oficial al Jud. Tecuci”, nr. 11, februarie 1942.
- [70] „Moldova”, anul III, nr. 491, 29 aprilie 1942.
- [71] „Curentul”, anul X, nr. 5099, 28 aprilie 1942.
- [72] „Acțiunea”, anul II, nr. 679, 4 decembrie 1942.
- [73] AP Sf. Voevozi-Isaccea, Adresă Protoierie nr. 473/16 iulie 1926.
- [74] „Satul”, anul XIV, nr. 160, martie 1944, p. 16.
- [75] „Acțiunea”, anul XIV, nr. 3865, 18 aprilie 1943.
- [76] „Buletinul jud. Ilfov”, anul IV, nr. 11, 1 iunie 1943, pp. 5-6.
- [77] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 278/16 iulie 1942.
- [78] „Universul”, anul 59, nr. 351, 23 decembrie 1942.
- [79] I. Simionescu, Scrisori către un preot, Cartea Românească, București, 1943, pp. 27-60
- [80] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 277/16 iulie 1942.

- [81] În anul 1937, în jud. Tulcea slujeau 87 preoți parohi, 4 ajutători, 2 diaconi și 101 cântăreți; după gradul de cultură, 8 preoți erau cu seminarul gr. I, 58 seminarul gr. II și 27 licențiați în teologie, v. AET, dosar nr. crt. 65, Fond Protoierie, Raport nr. 2048/6 mai 1937.
- [82] *Ibidem*, Adresă Protoierie. Circ. II, nr. 26/23 ianuarie 1940.
- [83] „Acțiunea”, anul II, nr. 296, 2 septembrie 1941.
- [84] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 281/1 august 1939.
- [85] Printre temele din vara 1931 s-au numărat și următoarele: Cum se poate dezvolta religiozitatea la sate; Îndrumarea tineretului în viață; Demnitatea preoților în săvârșirea ierurgiiilor; Cum se poate dezvolta viața spirituală a preoților; Preotul și criza materială în viața satelor, v. „Vestitorul”, anul VII, nr. 3, martie 1931.
- [86] Pentru anul 1934, au fost alese temele: purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru făpturile sale; recunoștința față de cei ce ne fac bine și purtarea față de cei ce ne fac rău; relele aduse de alcoolism; primejdia sectelor pentru biserică și stat; supunerea la autorități; poruncile bisericii; luxul și nenorocirile ce le aduce, v. „Vestitorul”, anul X, nr. 2, februarie 1934.
- [87] „Acțiunea”, anul XII, nr. 3305, 13 iunie 1941.
- [88] „Dobrogea Jună”, anul XXXVII, nr. 69, 14 mai 1941.
- [89] „Poporul Românesc”, anul X, nr. 3-4, 1-16 februarie 1941, p. 38.
- [90] Sărbătorile legale erau: Anul Nou (1 ian.), Boboteaza (6 ian.), 24 Ianuarie, Sf. Gheorghe (23 april.), Prima și a doua zi de Paști ortodox, 1 Mai, 10 Mai, Înălțarea Domnului, Prima și a doua zi de Crăciun (25 și 26 dec.).
- [91] „Dobrogea Jună”, anul XXXVI, nr. 102, 30 octombrie 1940.
- [92] „Buletinul Jud. Brăila”, nr.13, 13 februarie 1941.
- [93] „Ogorul Românesc”, anul IV, nr. 9, 1 mai 1942, coperta 3.
- [94] „Moldova”, anul III, nr. 501, 11 mai 1942.
- [95] „Satul”, anul XII, nr. 137, aprilie 1942.
- [96] ANDJT, Fond Primăria Carcaliu, dosar nr. crt.39/1944, f. 28 și f. 35.
- [97] „Buletinul Oficial al Prefecturii Buzău”, anul XIX, nr. 10-11, 1 iunie 1943.
- [98] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 81/22 februarie 1939.
- [99] *Idem*, Adresă Protoierie nr. 124/31 aprilie 1940.
- [100] *Idem*, Adresă Protoierie nr. 327/26 august 1940.
- [101] „Vestitorul”, anul XVII, nr. 4, aprilie 1941.
- [102] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 513/10noiembrie 1942.
- [103] *Idem*, Adresă Protoierie nr. 361/5 august 1941.
- [104] „Ecolul”, anul X, nr. 2361, 19 iulie 1939 și nr. 2405, 8 septembrie 1939.
- [105] „Buletinul Episcopiei Buzăului”, anul XVII, nr. 9, 1 iunie 1943.
- [106] „Buletinul oficial al Municipiului Brăila”, anul III, nr. 222, 27 septembrie 1941.
- [107] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 327/26 august 1940.
- [108] *Idem*, Adresele Protoieriei nr. 90/8 martie 1942 și nr. 279/16 iulie 1942.
- [109] *Idem*, Adresă Protoierie nr. 336/15 iulie 1941.
- [110] *Idem*, Adresă Protoierie nr. 17/12 ianuarie 1943.
- [111] „Buletinul Sf. Episcopii Constanța”, anul II, nr. 6-10, 15 august 1944.
- [112] „MO”, Partea I, nr. 143 din 23 iunie 1943, pp. 5142-5143.
- [113] „Satul”, anul XIII, nr. 154, septembrie 1943.
- [114] „Buletinul Municipiului Constanța”, anul XVII, nr. 2, februarie 1944, p. 25.
- [115] ANDJT, Fond Prefectură Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. crt. 991/1941, ff.1-2 și f. 6.
- [116] AP Somova, Cartea Parohială (Biserica după cutremur).
- [117] *Ibidem*, PV din 12 octombrie 1942
- [118] „Acțiunea”, anul XIII, nr. 3706, 9 octombrie 1942.
- [119] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 84/8 martie 1942.
- [120] ANDJT, Fond Prefectură Tulcea. Serv. Adm., dosar nr. crt. 1070/1942, f. 200, f. 255, ff. 266-267.
- [121] „Buletinul Sf. Episcopii Constanța”, anul I, nr. 10-12, 15 octombrie 1942, p. 10.
- [122] „BOR”, nr. 61, 1943, p. 11.
- [123] AP Murighiol, Adresă Protoierie nr. 219/6 mai 1942.